

МЕТОДИЧНІ ТА НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ ОЗДОРОВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРЕЗ ІНСТРУМЕНТИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Деміденко Л. С.
Іванишина О. С.

Актуальність теми дослідження. Підтримка належного функціонування організаційно-економічного механізму реалізації курортних послуг застрахованим особам є важливим чинником розвитку курортного господарства та збалансованого розвитку ринку курортних послуг. Цим пояснюється актуальність дослідження.

Постановка проблеми. Проблемою є необхідність поєднання ринкової, соціальної та курортної складової в управлінні процесами виробництва та реалізації вказаних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам менеджменту оздоровлення населення через інструменти соціального страхування присвячується чимало наукових праць. Актуальні проблеми менеджменту оздоровлення населення через інструменти соціального страхування досліджують Бейлик О.О. [2], Бобирева О.В. [3], Гудзь П.В. [4], Гулич О.І. [5], Забуранна Л.В. [6], Захарін С.В. [8], Стафійчук В.І. [10], Фоменко Н.В. [11] та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проблеми менеджменту оздоровлення населення через інструменти соціального страхування мають бути осмислені з новітніх позицій, зважаючи на необхідність підтримки високих соціальних стандартів (з одного боку) та неоднозначну політичну і економічну ситуацію в Україні (з іншого боку).

Постановка завдання, мети дослідження. Метою (ключовим завданням) даного дослідження є розробка концептуальних основ та пропозицій щодо удосконалення моделі менеджменту оздоровлення населення через інструменти соціального страхування.

Метод або методологія проведення дослідження. При виконанні дослідження використовувалися загальнонаукові (аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналітичне групування тощо) та спеціальні (абстрагування, економічні зіставлення, статистичні тощо) методи та прийоми пізнання економічних явищ і процесів.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Підтримка належного функціонування організаційно-економічного механізму реалізації курортних послуг застрахованим особам є важливим чинником розвитку курортного господарства та збалансованого розвитку ринку курортних послуг. Програма оздоровлення застрахованих осіб кожного року заверджується із запізненням, що може свідчити про порушення прав застрахованих осіб та звуження можливостей отримання ними санаторно-курортних послуг відповідно до вимог законодавства. Одним із ключових факторів, що перешкоджає зростанню платоспроможного попиту на санаторно-курортні послуги, акумульованого з ви користанням коштів централізованих фондів соціального страхування, є недостатність фінансового ресурсу. Через орієнтацію конкурсних комісій на ціновий фактор санаторно-курортні заклади прагнуть сформуувати конкурсну пропозицію із мінімально можливою ціною, пропонуючи таким чином путівки із мінімальним набором санаторно-курортних послуг, який у значній кількості випадків не

забезпечує належне санаторно-курортне лікування застрахованої особи. Негативним фактором є і слабка поінформованість застрахованих осіб про можливості санаторно-курортного лікування та оздоровлення за рахунок коштів фондів соціального страхування. Гостро постає проблема щодо можливості застосування спрощеного порядку закупівлі у санаторно-курортних закладів послуг із відновлювального лікування та медичної реабілітації застрахованих осіб.

Висновки відповідно до статті:

Ключовим завданням регулювання курортної діяльності є підтримка механізму забезпечення дотримання прав застрахованих осіб на якісні санаторно-курортні послуги.

Одним із факторів, що перешкоджає зростанню платоспроможного попиту на санаторно-курортні послуги, акумульованого з ви користанням коштів централізованих фондів соціального страхування, є недостатність фінансового ресурсу. Умови державних закупівель постійно змінюються, що утруднює процес прогнозування переліку санаторно-курортних закладів, які матимуть змогу надавати санаторно-курортні послуги із використанням коштів фондів соціального страхування.

Дається взначи відсутність науково обґрунтованих методичних рекомендацій (або певних критеріїв) про розробку проектів фінансових рішень щодо фінансування купівлі путівок на санаторно-курортне та відновлювальне лікування застрахованих осіб.

Доцільно розробити механізм, який би дозволяв здійснювати закупівлю путівок на санаторно-курортний рік на I квартал наступного року у вересні-жовтні поточного року.

Важливою є проблема підвищення якості послуг санаторно-курортного лікування для застрахованих осіб.

Механізм компенсації за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України потерпілому вартості путівки, якщо потерпілий самостійно придбав путівку згідно медичних показань до санаторію, з яким укладений договір.

Ключові слова: менеджмент, управління, курортна послуга, економіка курортної сфери, соціальне страхування, застрахована особа.

МЕТОДИЧЕСКИЕ И НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МЕНЕДЖМЕНТА ОЗДОРОВЛЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНСТРУМЕНТОВ СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ

Демиденко Л. С.
Иванишина А. С.

Актуальность темы исследования. Поддержка надлежащего функционирования организационно-экономического механизма реализации курортных услуг застрахованным лицам является важным фактором развития курортного хозяйства и сбалансированного развития рынка курортных услуг. Этим объясняется актуальность исследования.

Постановка проблемы. Проблемой является необходимость сочетания рыночной, социальной и курортной составляющей в управлении процессами производства и реализации указанных услуг.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблемам менеджмента оздоровления населения через инструменты социального страхования посвящается немало научных трудов. Проблемы менеджмента оздоровления населения через инструменты социального страхования исследуют бейлики А.А. [2], Бобырева А.В. [3], Гудзь П.В. [4], Гулич О.И. [5], Забуранная Л.В. [6], Захарин С.В. [8], Стафийчук В.И. [10], Фоменко Н.В. [11] и другие.

Выделение неисследованных частей общей проблемы. Проблемы менеджмента оздоровления населения через инструменты социального страхования должны быть осмыслены из новейших позиций, учитывая необходимость поддержания высоких социальных стандартов (с одной стороны) и неоднозначную политическую и экономическую ситуацию в Украине (с другой стороны).

Постановка задачи, цели исследования. Целью (ключевой задачей) данного исследования является разработка концептуальных основ и предложений по совершенствованию модели менеджмента оздоровления населения через инструменты социального страхования.

Метод или методология проведения исследования. При выполнении исследования использовались общенаучные (анализ и синтез, индукция и дедукция, аналитическое группировки и т.д.) и специальные (абстрагирование, экономические сопоставления, статистические и т.д.) методы и приемы познания экономических явлений и процессов.

Изложение основного материала (результаты работы). Поддержка надлежащего функционирования организационно-экономического механизма реализации курортных услуг застрахованным лицам является важным фактором развития курортного хозяйства и сбалансированного развития рынка курортных услуг. Программа оздоровления застрахованных лиц ежегодно заверждается с опозданием, что может свидетельствовать о нарушении прав застрахованных лиц и сужение возможностей получения ими санаторно-курортных услуг в соответствии с требованиями законодательства. Одним из ключевых факторов, препятствует росту платежеспособного спроса на санаторно-курортные услуги, аккумулярованного с использованием средств централизованных фондов социального страхования, является недостаточность финансового ресурса. Через ориентацию конкурсных комиссий на ценовой фактор санаторно-курортные учреждения стремятся сформировать конкурсное предложение с минимально

возможной цене, предлагая таким образом путевки с минимальным набором санаторно-курортных услуг, который в большом количестве случаев не обеспечивает надлежащее санаторно-курортное лечение застрахованного лица. Негативным фактором является и слабая осведомленность застрахованных лиц о возможности санаторно-курортного лечения и оздоровления за счет средств фондов социального страхования. Остро стоит проблема о возможности применения упрощенного порядка закупки в санаторно-курортных заведений услуг по восстановительного лечения и медицинской реабилитации застрахованных лиц.

Выводы соответствию со статьей:

1. Ключевой задачей регулирования курортной деятельности является поддержка механизма обеспечения соблюдения прав застрахованных лиц на качественные санаторно-курортные услуги.

2. Одним из факторов, препятствует росту платежеспособного спроса на санаторно-курортные услуги, аккумулированного с использованием средств централизованных фондов социального страхования, является недостаточность финансового ресурса. Условия государственных закупок постоянно меняются, что затрудняет процесс прогнозирования перечня санаторно-курортных учреждений, которые смогут предоставлять санаторно-курортные услуги с использованием средств фондов социального страхования.

3. Сказывается отсутствие научно обоснованных методических рекомендаций (или определенных критериев) о разработке проектов финансовых решений по финансированию покупки путевок на санаторно-курортное и восстановительное лечение застрахованных лиц.

4. Целесообразно разработать механизм, который бы позволял осуществлять закупку путевок на санаторно-курортное год на I квартал следующего года в сентябре-октябре текущего года.

5. Важной является проблема повышения качества услуг санаторно-курортного лечения для застрахованных лиц.

6. Механизм компенсации за счет средств Фонда социального страхования от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний Украины пострадавшему стоимости путевки, если пострадавший самостоятельно приобрел путевку согласно медицинских показаний в санаторий, с которым заключен договор.

Ключевые слова: менеджмент, управление, курортная услуга, экономика курортной сферы, социальное страхование, застрахованное лицо.

METHODOLOGICAL, SCIENTIFIC AND PRACTICAL BASES OF PUBLIC HEALTH MANAGEMENT THROUGH SOCIAL INSURANCE TOOLS

**Demidenko L. S.
Ivanyshina O. S.**

Relevance of research topic. Support for the proper functioning of the organizational and economic mechanism for the implementation of resort services to insured persons is an important factor in the development of the resort economy and the balanced development of the resort services market. This explains the relevance of the study.

Formulation of the problem. The problem is the need to combine the market, social and resort components in the management of production processes and the implementation of these services.

Analysis of recent research and publications. Many problems of management of public health through social insurance instruments are devoted to many scientific works. Beilik OO is investigating the topical issues of public health management through social insurance instruments. [2], Boberyeva O.V. [3], Gudz P.V. [4] Gulich O.I. [5], Zaburna L.V. [6], Zakharin SV [8], Stafiychuk V.I. [10], Fomenko NV [11] and others.

Identification of unexplored parts of the general problem. The problems of management of public health improvement through social insurance instruments should be comprehended from the newest point, taking into account the need to maintain high social standards (on the one hand) and ambiguous political and economic situation in Ukraine (on the other hand).

Setting the task, the purpose of the study. The purpose (key task) of this study is to develop conceptual foundations and proposals for improving the model of health improvement management through social insurance instruments.

Method or methodology of conducting research. In the course of the research, general knowledge (analysis and synthesis, induction and deduction, analytical grouping, etc.) and special (abstraction, economic comparisons, statistical, etc.) methods and techniques of knowledge of economic phenomena and processes were used.

Presentation of the main material (results of work). Support for the proper functioning of the organizational and economic mechanism for the implementation of resort services to insured persons is an important factor in the development of the resort economy and the balanced development of the resort services market. The health insurance program of insured persons is annually reassured, which may indicate a violation of the rights of insured persons and a reduction of the possibility of receiving sanatorium and resort services in accordance with the requirements of the legislation. One of the key factors hindering the growth of solvent demand for sanatorium and resort services accumulated with the use of funds from centralized social insurance funds is the lack of financial resources. Due to the orientation of the competition commissions on the price factor, sanatorium and resort establishments seek to form a competitive bid with the minimum possible price, thus offering tours with a minimum

set of sanatorium and resort services, which in a large number of cases does not ensure proper sanatorium treatment of the insured person. Negative factor is the poor awareness of insured persons about the possibilities of sanatorium and spa treatment and health improvement at the expense of social insurance funds. The problem with regard to the possibility of applying a simplified procedure for the purchase of sanatorium and spa treatment services and medical rehabilitation of insured persons is acute.

Conclusions according to the article:

1. The key task of regulation of resort activities is to support the mechanism of ensuring compliance with the rights of insured persons to quality sanatorium and resort services.

2. One of the factors hindering the growth of solvent demand for sanatorium and resort services accumulated with the use of funds from centralized social insurance funds is the lack of financial resources. The conditions of public procurement are constantly changing, which complicates the process of forecasting the list of sanatorium and spa establishments that will be able to provide sanatorium and resort services with the use of funds of social insurance funds.

3. The lack of scientifically substantiated methodological recommendations (or certain criteria) on the development of draft financial decisions regarding the financing of purchase of vouchers for sanatorium-resort and restorative treatment of insured persons is given.

4. It is advisable to develop a mechanism that would permit the purchase of vouchers for sanatorium and resort year for the first quarter of the following year in September-October this year.

5. An important issue is the improvement of the quality of sanatorium treatment services for insured persons.

6. The mechanism of compensation at the expense of the Fund of Social Insurance against accidents at work and occupational diseases in Ukraine suffered the cost of a trip, if the victim independently purchased a ticket according to medical indications to the sanatorium with which the contract was concluded.

Key words: management, management, resort service, economy of resort sphere, social insurance, insured person.

JEL Classification: G22, L83, I13

Актуальність теми дослідження. Особливістю ринку курортних послуг України є наявність практики виробництва та надання курортних послуг через систему обов'язкового соціального страхування. Такі послуги реалізуються застрахованим особам, які отримують обов'язкові страхові послуги у сфері соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. До системи послуг обов'язкового соціального страхування, що уможливають отримання санаторно-курортного та відновлювального лікування, входить соціальне страхування від тимчасової втрати працездатності та соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві.

Відтак, підтримка належного функціонування організаційно-економічного механізму реалізації курортних послуг застрахованим особам є важливим чинником розвитку курортного господарства та збалансованого розвитку ринку курортних послуг. Цим пояснюється актуальність дослідження.

Постановка проблеми. Виробництво та надання курортних послуг через систему обов'язкового соціального страхування є особливим видом економічної діяльності, що потребує організації належного менеджменту. Послуги, що реалізуються застрахованим особам у сфері соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, уможливають отримання санаторно-курортного та відновлювального лікування, але такі послуги в той же час виробляються у ринковому середовищі. Проблемою є необхідність поєднання ринкової, соціальної та курортної складової в управлінні процесами виробництва та реалізації вказаних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам менеджменту оздоровлення населення через інструменти соціального страхування присвячується чимало наукових праць. Актуальні проблеми менеджменту оздоровлення населення через інструменти соціального страхування досліджують Бейлик О. О. [2], Бобирєва О. В. [3], Гудзь П. В. [4], Гулич О. І. [5], Забуранна Л. В. [6], Захарін С. В. [8], Стафійчук В. І. [10], Фоменко Н. В. [11] та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. На нашу думку, проблеми менеджменту оздоровлення населення через інструменти соціального страхування мають бути осмислені з новітніх позицій, зважаючи на необхідність підтримки високих соціальних стандартів (з одного боку) та неоднозначну політичну і економічну ситуацію в Україні (з іншого боку).

Постановка завдання, мети дослідження. Метою (ключовим завданням) даного дослідження є розробка концептуальних основ та пропозицій щодо удосконалення моделі менеджменту оздоровлення населення через інструменти соціального страхування.

Вказані пропозиції мають бути спрямовані на усунення перешкод (проблем) менеджменту (практичного управління) у сфері оздоровлення населення через інструменти соціального страхування з урахуванням інтересів національного господарства та застрахованих осіб.

Метод або методологія проведення дослідження. При виконанні дослідження використовувалися загальнонаукові (аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналітичне групування тощо) та спеціальні (абстрагування, економічні зіставлення, статистичні тощо) методи та прийоми пізнання економічних явищ і процесів. Інформаційною базою дослідження слугували наявна наукова та методична література з питань курортної діяльності, менеджменту, соціального страхування, а також статистичні дані, що узагальнюються міжнародними організаціями та Держстатом України.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Через інструменти соціального страхування здійснюється виробництво та надання значного обсягу курортних послуг. Споживачами вказаних послуг є застраховані особи, тобто громадяни, які отримують обов'язкові страхові послуги у сфері соціального

страхування з тимчасової втрати працездатності. Послуги, що реалізуються застрахованим особам у сфері соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, уможливають отримання санаторно-курортного та відновлювального лікування, але такі послуги в той же час виробляються у ринковому середовищі. Виробництво та надання курортних послуг через систему обов'язкового соціального страхування потребує організації належної моделі менеджменту, який включає діяльність уповноважених суб'єктів на різних рівнях управління. Згідно нашої позиції, підтримка належного функціонування організаційно-економічного механізму реалізації курортних послуг застрахованим особам є важливим чинником розвитку курортного господарства та збалансованого розвитку ринку курортних послуг.

В той же час наявність практики реалізації курортних послуг застрахованим особам піддається критиці з боку окремих науковців та експертів [1; 4; 9]. Серед основних аргументів цієї критики висуваються наступні:

- чинний порядок фактично стимулює виробництво «дешевих» (а відтак – і недостатньо ефективних для здоров'я людини) послуг, оскільки Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності при вирішенні питання про закупівлю путівок враховує ціновий фактор,

- відсутність прозорості та справедливості у розподілі путівок на санаторно-курортне лікування,
- наявність випадків відсутності попиту на санаторно-курортні путівки у «низький» сезон (тобто фактично послуги закуплені, але споживачів цих послуг не знайдено),

- наявність застрахованих осіб (працівників), які категорично відмовляються споживати санаторно-курортні послуги, але все одно змушені роботи відповідні відрахування (самостійно або через агента).

До завдань даного дослідження не входить аналіз та оцінка чинного порядку закупівлі та розподілу санаторно-курортних путівок або формування попиту на санаторно-курортні послуги. Ми виходимо з того, що чинним законодавством України передбачена можливість закупівлі та розподілу санаторно-курортних путівок із використанням фінансового ресурсу Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Маючи на меті розробити науково-практичні рекомендації з питань підвищення ефективності регулювання розвитку курортів (курортних територій) та курортного господарства, ми маємо обґрунтувати пропозиції з питань удосконалення механізму реалізації курортних послуг застрахованим особам. З методичної точки зору, вказаний механізм відіграє важливу роль стимулятора попиту на курортному ринку, а тому удосконалення вказаного механізму виступатиме важливим джерелом стійкого розвитку курортів (курортних територій) та курортного господарства (в межах наявної законодавчої моделі).

Загальний порядок фінансування, розподілу та надання путівок на санаторно-курортне лікування застрахованим особам визначений Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» [7]. Обсяги фінансування та умови надання путівок розглядаються та затверджуються Правлінням Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності на основі аналізу наявних фінансових ресурсів та результатів тендерних торгів. Після затвердження Правлінням вказаного Фонду обсягу фінансових ресурсів, що спрямовуються на закупівлю санаторно-курортних путівок, формуються регіональні програми щодо відновлення здоров'я застрахованих осіб і членів їх сімей, а також кошториси цих програм.

Вказані програми формуються територіальними відділеннями Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, а згодом передаються для узагальнення та затвердження на засіданні Правління Фонду [3, с.329]. Застраховані особи забезпечуються путівками на санаторно-курортне лікування після укладення територіальними відділеннями Фонду відповідних угод із санаторно-курортними закладами. Ці договори можуть укладатися на підставі результатів відповідних процедур закупівель.

Оплата придбаних послуг із санаторно-курортного лікування проводиться виконавчою дирекцією Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в обсягах, передбачених договорами із санаторно-курортними закладами, які мають повністю відповідати результатам проведеної процедури закупівлі. Безпосередній розподіл путівок серед застрахованих осіб здійснюється на основі заявок від підприємств, установ та організацій на підставі рішення комісії із соціального страхування.

Програма оздоровлення застрахованих осіб кожного року заверджується із запізненням, що може свідчити про порушення прав застрахованих осіб та звуження можливостей отримання ними санаторно-курортних послуг відповідно до вимог законодавства. Кінцевий розмір асигнувань, у тому числі на придбання путівок, значно перевищує початковий розмір, що говорить про поширеність практики внесення відповідних змін та доповнень до бюджету та до програми протягом року їх виконання.

Застраховані особи відповідно до вимог законодавства сплачують лише частину вартості за санаторно-курортні послуги. Вартість путівок на санаторно-курортне лікування щорічно зростає, нині вона складає у середньому біля 10 тис. гривень (за 24 дні лікування).

Важливим завданням регулювання курортної діяльності є підтримка механізму забезпечення дотримання прав застрахованих осіб на якісні санаторно-курортні послуги. Не секрет, що існують випадки, коли окремі курортні оператори (санаторно-курортні заклади) більшу увагу приділяють споживачам (клієнтам), які розраховалися за споживання послуг готівковим розрахунком, і меншу увагу – застрахованим особам, споживання послуг яких оплачено за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, про що вказують практичні фахівці [6, с.67]. Слід розуміти, що надання послуг із санаторно-курортного та відновлювального лікування належної якості передбачено як кваліфікаційними вимогами документації конкурсних торгів на придбання відповідних послуг, так і умовами договорів, що укладаються за

результатами проведення вказаних торгів. Крім того, гарантії прав пацієнтів – споживачів санаторно-курортних послуг – задекларовані у законодавчих та інших нормативно-правових актах з питань охорони здоров'я, захисту прав споживачів, курортної діяльності. Важливе значення має система моніторингу та контролю за якістю санаторно-курортних послуг, функціонування якої підтримується Виконавчою дирекцією Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Вказана система передбачає проведення планових та позапланових перевірок, реагування на письмові та усні звернення застрахованих осіб, роботу «гарячої» телефонної лінії, удосконалення нормативно-інструктивної бази, проведення відповідних тренінгів (виробничих навчань) серед співробітників курортних операторів, у тому числі медичного персоналу тощо.

Одним із ключових факторів, що перешкоджає зростанню платоспроможного попиту на санаторно-курортні послуги, акумульованого з ви користанням коштів централізованих фондів соціального страхування, є недостатність фінансового ресурсу.

Частина платоспроможного попиту на ринку санаторно-курортних послуг формується і за рахунок придбання путівок за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. За рахунок вказаного Фонду мають право отримувати послуги із санаторно-курортного та відновлювального лікування застраховані особи, які отримали професійне захворювання, або з якими стався нещасний випадок на виробництві, або які мають статус постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також деякі інші категорії громадян.

Механізм забезпечення застрахованих осіб за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України має певні особливості. По-перше, санаторно-курортне та відновлювальне лікування здійснюється повністю за рахунок коштів Фонду (застрахована особа кошти не вносить). По-друге, середня вартість путівки є дорожчою (у 2018 р. – біля 16 тис.грн.), що пояснюється необхідністю використання особливих методик лікування із застосуванням сучасного обладнання.

Аналіз механізму організації та фінансування санаторно-курортного та відновлювального лікування застрахованих осіб за рахунок коштів Фондів соціального страхування дозволяє виділити певні недоліки.

Вирішення питання про закупівлю санаторно-курортних путівок для застрахованих осіб здійснюється виконавчими дирекціями Фондів на основі виконання приписів законодавства про здійснення державних закупівель, у першу чергу шляхом проведення відкритих конкурсних торгів. На думку фахівців, з якими ми згодні, вказана процедура не є цілком придатною для закупівлі санаторно-курортних путівок [3; 8; 11], оскільки:

- путівки закупуються не для державних потреб або внутрішніх потреб Фондів соціального страхування, а для санаторно-курортного або відновлювального лікування застрахованих осіб, які за рахунок своїх внесків сформували певний централізований фонд грошових коштів,
- процедура конкурсних торгів дуже тривала і нерідко затягується не менш як на 60 днів, зокрема строк на подання пропозицій конкурсних торгів не може бути меншим, ніж 30 днів з дня оприлюднення оголошення про проведення процедури закупівлі,
- при вирішенні питання про переможців конкурсних торгів до уваги приймається у першу чергу ціновий фактор, але низька ціна путівки на санаторно-курортне лікування не слугує чинником забезпечення належної якості санаторно-курортних послуг, що надаються застрахованій особі,

Через орієнтацію конкурсних комісій на ціновий фактор санаторно-курортні заклади прагнуть сформувати конкурсну пропозицію із мінімально можливою ціною, пропонуючи таким чином путівки із мінімальним набором санаторно-курортних послуг, який у значній кількості випадків не забезпечує належне санаторно-курортне лікування застрахованої особи. Як наслідок, нерідко конкурсні торги виграють маловідомі санаторно-курортні заклади, у тому числі розташовані у міській зоні санаторії-профілакторії, які не мають належного досвіду виробництва (надання) санаторно-курортних послуг відповідно до наявних стандартів, а також належної лікувально-оздоровчої бази. Крім того, нерідко маловідомі санаторії декларують про дію курортного фактора, ефективність якого викликає обгрунтовані сумніви у незалежних фахівців, у тому числі курортологів. При цьому санаторії, які створені багато років назад і мають значні традиції проведення санаторно-курортного та відновлювального лікування, а також потужну лікувально-профілактичну базу, у тому числі сучасне обладнання, не мають практичної змоги знизити ціну до мінімального розміру, і в результаті нерідко не визнаються переможцями конкурсних торгів.

Вказане призводить до випадків відмови застрахованих осіб від отримання путівок на санаторно-курортне лікування, наявності обгрунтованих скарг споживачів санаторно-курортних послуг на якість лікування та обслуговування, приховування окремими санаторіями інформації про можливість споживання окремих видів послуг, які включено до вартості путівки і мають надаватися безкоштовно.

Умови державних закупівель постійно змінюються, що утруднює процес прогнозування переліку санаторно-курортних закладів, які матимуть змогу надавати санаторно-курортні послуги із використанням коштів фондів соціального страхування [8, с.125]. В результаті застраховані особи не можуть розраховувати на отримання путівки у конкретний заклад відповідно до медичних показань.

Іншим негативним фактором є відсутність науково обгрунтованих методичних рекомендацій (або певних критеріїв) про розробку проектів фінансових рішень щодо фінансування купівлі путівок на санаторно-курортне та відновлювальне лікування застрахованих осіб [10, с.178]. Фактично обсяг видатків на купівлю путівок на санаторно-курортне та відновлювальне лікування застрахованих осіб визначається на підставі консенсусної згоди членів правління Фондів, до складу якого входять представники держави, об'єднань профспілок та організацій

роботодавців. Такий порядок унеможлиблює здійснення прогнозування платоспроможного попиту на ринку санаторно-курортних послуг, а також здійснення виваженого планування діяльності курортних операторів.

Негативним фактором є і слабка поінформованість застрахованих осіб про можливості санаторно-курортного лікування та оздоровлення за рахунок коштів фондів соціального страхування. Результати незалежних опитувань показують, що про можливості отримання путівок від 20 до 30% застрахованих осіб зовсім не поінформовані, ще приблизно 30% осіб не знають порядку отримання путівки. Приблизно 15% застрахованих осіб заявили, що вони зверталися до компетентних посадових осіб із заявами про надання путівки, але такі заяви залишилися незадоволеними [2, с.94].

Актуальним питанням організації санаторно-курортного лікування, фінансування якого здійснюється із використанням коштів фондів соціального страхування, є доцільність скорочення термінів такого лікування (з 18-24 днів до 12-18 днів). Наявність путівок із скороченим терміном лікування (12 днів) дасть низку позитивних результатів, у тому числі здешевити вартість путівок, а також надати санаторно-курортні послуги за рахунок коштів фондів соціального страхування більшій кількості застрахованих осіб [5, с.125].

Необхідно розробити механізм, який би дозволяв здійснювати закупівлю путівок на санаторно-курортний рік на I квартал наступного року у вересні-жовтні поточного року. Вказане має уможливити отримання територіальними відділеннями фондів соціального страхування отримувати путівки на лікування у I кварталі наступного року до 1 грудня поточного року, і організувати процес розподілу цих путівок та фінансування санаторно-курортного лікування на належному рівні.

Нещодавно Рахункова палата України провела аналіз ефективності використання бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності на оздоровчі заходи. Було встановлено, що кошти на оздоровчі заходи виділяються за залишковим принципом, без застосування науково обґрунтованих методик. Вказане фактично порушує права застрахованих осіб та членів їх сімей на гарантоване законодавством України оздоровлення, а також фактично паплюжить модель соціального страхування.

Одним із факторів отримання путівки застрахованою особою є своєчасність затвердження правлінням відповідного Фонду соціального страхування бюджетів на відповідний рік, проведення тендерних торгів, укладення договорів та розподіл їх поміж територіальними відділеннями (дирекціями). В свою чергу, процедура затвердження бюджетів є непрозорою, громіздкою, а ухвалення рішення можливе за участі усіх сторін соціального діалогу.

Згідно нашої позиції, Міністерство соціальної політики України як орган державного управління та нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, не вживає належних заходів щодо недопущення розподілу видатків за напрямками використання без урахування інтересів застрахованих осіб.

Гостро постає проблема щодо можливості застосування спрощеного порядку закупівлі у санаторно-курортних закладах послуг із відновлювального лікування та медичної реабілітації застрахованих осіб. Це пов'язано із специфікою надання та споживання вказаних послуг та неможливістю прогнозування кількості осіб, які потребуватимуть лікування та реабілітації відповідно до медичних показань.

Важливою є проблема підвищення якості послуг санаторно-курортного лікування для застрахованих осіб. Санаторно-курортні заклади України, як показують проведені нами обстеження, вживають заходів для модернізації лікувальної та діагностичної бази, розширюють асортимент додаткових заходів, вкладають капітальні інвестиції у підтримку функціонування житлового фонду. Протягом 2008-2018 рр. капітальні та відновлювальні ремонтні роботи виконувалися санаторно-курортними закладами мм. Трускавця, Миргорода, Моршина, Одеси та інших курортів. Натомість у державі не створено економічних механізмів стимулювання створення нової та модернізації наявної бази санаторно-курортних закладів із використанням інструментарію соціального страхування [8, с.124]. Так, згідно інформації Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, оцінка конкурсних пропозицій здійснюється за 100-бальною шкалою, з яких 50 балів – це ціна за один людино-день, 47 балів – умови діагностики та лікування, 1,25 бали – умови харчування, 1,75 балів – умови проживання та відпочинку. При цьому відповідно до наявних вимог конкурсної документації, у вартості путівки витрати на лікування та харчування мають складати не менш як по 30% від загальної вартості путівки.

За таких обставин складається парадоксальна ситуація: із загальної вартості путівки не менш як 30% коштів, що спрямовуються на харчування – фактично оцінюються у 1,25 бал, не менш як 30% коштів, що спрямовуються на проживання та відпочинок – фактично оцінюються у 1,75 бали, а інша складова (діагностика та лікування) – оцінюються у 47 балів. Вказаний принцип не створює стійких економічних мотиваторів для відновлення та модернізації матеріально-технічної бази з організації проживання та харчування, створення нормальних побутових умов.

Неправильною, на нашу думку, є вимога про вагомість чинника ціни на рівні 50 балів, що становить 50% від загальної кількості балів при оцінці конкурсної пропозиції. За таких обставин учасники конкурсних торгів (санаторно-курортні заклади) при формуванні тендерної пропозиції орієнтуються у першу чергу на низьку ціну путівки, оскільки цей фактор, згідно конкурсної документації, враховується найбільше. Учасники тендерних торгів прагнуть знизити вартість путівки, у тому числі шляхом розселення застрахованих осіб до малопродатних приміщень, надання мінімального набору харчових продуктів, виключення із переліку безоплатних послуг низки послуг із діагностики, оздоровлення та лікування. Цілком прогнозовано переможцями конкурсних торгів стають маловідомі санаторно-курортні заклади, які надають мінімальну кількість послуг на мізерній матеріально-технічній базі, але пропонують низькі ціни на путівки.

Проведений аналіз динаміки показників вартості путівок показав невідповідність між зафіксованим індексом інфляції та зростанням мінімальної і максимальності вартості путівок, що закуповуються за кошти Фондів соціального страхування. Зростання вартості путівок, вочевидь, пояснюється зростанням не лише «споживчої» складової (продукти харчування, комунальні послуги, енергоносії тощо), а й зростанням вартості матеріалів, що використовуються у діагностиці та лікуванні, зростанням податкового навантаження, а також стрімким зростанням розміру заробітних плат, що регулюється державою. Тобто, зростання вартості путівок відбувається в основному внаслідок дії регуляторних чинників, які формуються під час дії заходів державної соціально-економічної політики і не залежать від керівництва закладів.

Законодавчо встановлений механізм компенсації за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України потерпілому вартості путівки, якщо потерпілий самостійно придбав путівку згідно медичних показань до санаторію, з яким укладений договір. На нашу думку, з урахуванням наявних недоліків у розподілі путівок, такий механізм є виправданим. Такий порядок доцільно розповсюдити і на систему соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Вказане призвело б до зниження напруги у розподілі путівок, зростання платоспроможного попиту на санаторно-курортні послуги, ширшому залученню застрахованих осіб до лікування та оздоровлення із використанням наявної санаторно-курортної бази.

Висновки, пропозиції, рекомендації. Результати проведеного дослідження можуть бути використані під час управлінської діяльності з удосконалення механізмів оздоровлення населення через інструменти соціального страхування, а також проведення нормопроектної роботи, спрямованої на підвищення ефективності виробництва та надання послуг з оздоровлення населення (застрахованих осіб) через інструменти соціального страхування.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати низку науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення моделі менеджменту оздоровлення населення через інструменти соціального страхування.

1. Важливим завданням регулювання курортної діяльності є підтримка механізму забезпечення дотримання прав застрахованих осіб на якісні санаторно-курортні послуги. Важливе значення має система моніторингу та контролю за якістю санаторно-курортних послуг, функціонування якої підтримується Виконавчою дирекцією Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Вказана система передбачає проведення планових та позапланових перевірок, реагування на письмові та усні звернення застрахованих осіб, роботу «гарячої» телефонної лінії, удосконалення нормативно-інструктивної бази, проведення відповідних тренінгів (виробничих навчань) серед співробітників курортних операторів, у тому числі медичного персоналу тощо.

2. Одним із ключових факторів, що перешкоджає зростанню платоспроможного попиту на санаторно-курортні послуги, акумульованого з ви користанням коштів централізованих фондів соціального страхування, є недостатність фінансового ресурсу. Вирішення питання про закупівлю санаторно-курортних путівок для застрахованих осіб здійснюється виконавчими дирекціями Фондів на основі виконання приписів Закону України «Про здійснення державних закупівель» шляхом проведення відкритих конкурсних торгів. Вказана процедура не є придатною для закупівлі санаторно-курортних путівок. Умови державних закупівель постійно змінюються, що утруднює процес прогнозування переліку санаторно-курортних закладів, які матимуть змогу надавати санаторно-курортні послуги із використанням коштів фондів соціального страхування. В результаті застраховані особи не можуть розраховувати на отримання путівки у конкретний заклад відповідно до медичних показань.

3. Дається взнаки відсутність науково обґрунтованих методичних рекомендацій (або певних критеріїв) про розробку проектів фінансових рішень щодо фінансування купівлі путівок на санаторно-курортне та відновлювальне лікування застрахованих осіб. Фактично обсяг видатків на купівлю путівок на санаторно-курортне та відновлювальне лікування застрахованих осіб визначається на підставі консенсусної згоди членів правління Фондів, до складу якого входять представники держави, об'єднань профспілок та організацій роботодавців. Такий порядок унеможливує здійснення прогнозування платоспроможного попиту на ринку санаторно-курортних послуг, а також здійснення виваженого планування діяльності курортних операторів.

4. Доцільно розробити механізм, який би дозволяв здійснювати закупівлю путівок на санаторно-курортний рік на I квартал наступного року у вересні-жовтні поточного року. Вказане має уможливити отримання територіальними відділеннями фондів соціального страхування отримувати путівки на лікування у I кварталі наступного року до 1 грудня поточного року, і організувати процес розподілу цих путівок та фінансування санаторно-курортного лікування на належному рівні.

5. Важливою є проблема підвищення якості послуг санаторно-курортного лікування для застрахованих осіб. Санаторно-курортні заклади України, як показують проведені нами обстеження, вживають заходів для модернізації лікувальної та діагностичної бази, розширюють асортимент додаткових заходів, вкладають капітальні інвестиції у підтримку функціонування житлового фонду. Учасники тендерних торгів прагнуть занизити вартість путівки, у тому числі шляхом розселення застрахованих осіб до малопридатних приміщень, надання мінімального набору харчових продуктів, виключення із переліку безоплатних послуг низки послуг із діагностики, оздоровлення та лікування. Цілком прогнозовано переможцями конкурсних торгів стають маловідомі санаторно-курортні заклади, які надають мінімальну кількість послуг на мізерній матеріально-технічній базі, але пропонують низькі ціни на путівки.

6. Механізм компенсації за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України потерпілому вартості путівки, якщо потерпілий самостійно придбав путівку згідно медичних показань до санаторію, з яким укладений договір. На нашу думку, з урахуванням наявних недоліків у розподілі путівок, такий механізм є виправданим. Такий порядок доцільно розповсюдити і на систему соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Вказане призвело б до зниження напруги у розподілі путівок, зростання платоспроможного попиту на санаторно-курортні послуги, ширшому залученню застрахованих осіб до лікування та оздоровлення із використанням наявної санаторно-курортної бази.

Перспективним напрямом подальших розвідок у цьому напрямку є виявлення на регіональних ринках курортних послуг, у першу чергу із застосуванням методів маркетингового аналізу, «ринкових ніш», в яких можуть бути розроблені та реалізовані економічно доцільні курортні продукти з використанням інструментів соціального страхування.

Список використаних джерел

1. Асланов Д. И. Основное содержание санаторно-курортной деятельности в контексте экономической науки. *Российское предпринимательство*, 2013. № 9, Вып. 2 (192). С. 115-118.
2. Бейлик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України. Київ: ВЦ КНУ, 2015. 396 с.
3. Бобирева О. В. Необхідність державного регулювання діяльності рекреаційних підприємств. *Теоретичні і прикладні питання економіки*, 2003. -№ 2. С. 327-330.
4. Гудзь П. В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій: монографія. Донецьк: ІЕПД, 2011. 270 с.
5. Гулич О. І. Концептуальна модель екологічно збалансованого рекреаційного природокористування та ринкові механізми: шляхи інтеграції. *Регіональна економіка*. 2010. № 3. С. 122-128
6. Забуранна Л. В. Основні тенденції розвитку сучасного туристичного ринку України. *Економіка і управління*. 2011. № 2. С. 61-68.
7. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням». URL: www.rada.gov.ua.
8. Захарін С. В. Перспективи інвестиційного та інноваційного забезпечення розвитку сфери туризму і курортів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2008. № 4. Том 2. Економічні науки. С.122-126.
9. Солдатова С. А. Экономическая оценка рекреационных ресурсов как основа рационального природопользования. *Культура народов Причерноморья*. 2001. №25. С.164-170.
10. Стафійчук В. І. Рекреалогія. Київ : Альтпрес, 2016. 263 с.
11. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Київ : ЦНЛ, 2017. 311 с.

References

1. Aslanov, D. I. (2013) *Osnovnoe soderzhanie sanatorno-kurortnoj deyatel'nosti v kontekste ehkonomicheskoy nauki* [The main content of the sanatorium and resort activity in the context of economic science] *Rossijskoe predprinimatel'stvo*, 9/2 (192). 115-118.
2. Bejlik, O. O. (2015) *Rekreacijno-turists'ki resursi Ukraïni* [Recreational tourism resources of Ukraine]. Kyiv: VC KNU, 396 s.
3. Bobireva, O. V. (2003) *Neobhidnist' derzhavnogo regulyuvannya diyal'nosti rekreacijnih pidpriemstv* [Necessity of the sovereign regulation of teenagers of recreational organizations] *Teoretichni i prikladni pitannya ekonomiki*, 2. 327-330.
4. Gud'z', P. V. (2011) *Ekonomichni problemi rozvitku kurortno-rekreacijnih teritorij: monografiya* [Economic problems of the development of resort and recreation areas] *Donec'k: IEPD*, 270 s.
5. Gulich, O. I. (2010) *Konceptual'na model' ekologichno zbalansovanogo rekreacijnogo prirodokoristuvannya ta rinkovi mekhanizmi: shlyahi integracii* [Conceptual model of ecologically balanced recreational use of natural resources and market mechanisms: ways of integration]. *Regional'na ekonomika*, 3. S. 122-128.
6. Zaburanna L. V. (2011) *Osnovni tendencii rozvitku suchasnogo turistichnogo rinku Ukraïni* [The main trends in the development of a vibrant tourist market of Ukraine]. *Ekonomika i upravlinnya*, 2. 61-68.
7. Zakon Ukraïni «Pro zagal'noobov'yazkove derzhavne social'ne strahuvannya u zv'yazku z timchasovoyu vtratoyu pracezdatnosti ta vitratami, zumovlenimi pohovannyam» [On the heading of the tyrant of the social power of the link with the third hour with vitrats, on the noise of the dead] URL: www.rada.gov.ua.
8. Zaharin, S. V. (2008) *Perspektivi investicijnogo ta innovacijnogo zabezpechennya rozvitku sferi turizmu i kurortiv* [Perspectives of investment and innovation development of development of tourism and tourism]. *Visnik Hmel'nic'kogo nacional'nogo universitetu*, 4. Tom 2. *Ekonomichni nauki*. 122-126.
9. Soldatova S. A. (2001) *Ekonomicheskaya ocenka rekreacionnyh resursov kak osnova racional'nogo prirodopolzovaniya* [Economic assessment of recreational resources as a basis for rational nature management]. *Kul'tura narodov Prichernomor'ya*, 25. 164-170.
10. Stafijchuk, V. I. (2016) *Rekrealogiya* [Recreaology]. Kyiv : Al'tpres, 263 s.
11. Fomenko, N. V. (2017) *Rekreacijni resursi ta kurortologiya* [Recreational resources and health resort]. Kyiv: CNL, 311 s.

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Деміденко Людмила Степанівна, викладач,
Ірпінський державний коледж економіки і права
м.Ірпінь, Київська обл., 08201, вул.Університетська, 31
e-mail: demi_l@ukr.net
orcid.org/0208-0009-3489-0809
Resercher ID: F-4560-8927

Іванишина Ольга Степанівна, кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет державної фіскальної служби України,
м.Ірпінь, Київська обл., 08201, вул.Університетська, 31
e-mail: ivanish@ukr.net
orcid.org/0207-1402-8978-8937
Resercher ID: F-3892-1974

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Демиденко Людмила Степановна, преподаватель,
Ирпенский государственный колледж экономики и права
г. Ирпень, Киевская обл., 08201, ул.Университетская, 31
e-mail: demi_l@ukr.net

Иванишина Ольга Степановна, кандидат экономических наук, доцент,
Национальный университет государственной фискальной службы Украины,
г. Ирпень, Киевская обл., 08201, ул.Университетская, 31
e-mail: ivanish@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHORS

Demidenko Lyudmila, teacher,
Irpın State College of Economics and Law
Irpın, Kyiv region, 08201, Universitetskaya, 31
e-mail: demi_l@ukr.net

Ivanyshina Olga, Candidate of Sciences (Economics), associate professor
National University of the State Fiscal Service of Ukraine,
Irpın, Kyiv region, 08201, Universitetskaya, 31
e-mail: ivanish@ukr.net

Подано до редакції 13.03.2019
Прийнято до друку 26.03.2019

УДК 303.01

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41-146-154>

ВИКОРИСТАННЯ НЕОІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ ПРИ ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІКИ

Лученок О. І.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю уточнення класичних мейнстримовських теорій регулювання економіки, які не враховують обмежену раціональність і опортуністичну поведінку економічних агентів.

Постановка проблеми: необхідне теоретичне вирішення питань вдосконалення державного регулювання на основі неоінституціональної методології з урахуванням різноманіття інтересів економічних агентів, що виходять за рамки класичних теорій.

Аналіз публікацій показав, що неоінституціональна теорія динамічно розвивається, проте нею приділяється недостатньо уваги питанням узгодження економічних інтересів в системі державного регулювання.

Мета дослідження: розробка теоретичних основ державного регулювання на основі узгодження інтересів економічних агентів в рамках неоінституціональної парадигми.

Методи дослідження: неоінституціональна теорія і методологія.

Результати роботи: обґрунтовано доцільність вдосконалення державного регулювання національної економіки на основі узгодження економічних інтересів з урахуванням обмеженої раціональності та можливої опортуністичної поведінки економічних агентів. Подана авторська агрегована класифікація інтересів виходячи з мети забезпечення їх узгодження.

Обґрунтовано необхідність орієнтації пріоритетів державного регулювання у східній інституціональній матриці на узгодження та збалансування економічних інтересів соціальних макрогруп.

Область застосування: в системі державного управління при узгодженні економічних інтересів.